

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز تحت عنوان:
The Role of Letters and Calligraphy in Public Art
(Comparison of Three Examples of Iranian Public Letter-Based Art with
Three Non-Iranian Examples Over the Decade)
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

نقش کاربرد حروف و خوشنویسی در هنر عمومی (مقایسه سه نمونه هنر عمومی حروف محور ایرانی با سه نمونه غیر ایرانی در دهه اخیر)

مهسا دواچی*

کارشناسی ارشد هنرهای گرافیکی، مؤسسه آموزش عالی اقبال لاهوری، مشهد، ایران.

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۴/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۳/۱۷

چکیده

این پژوهش در نظر دارد تأثیر خط و خوشنویسی در برقراری ارتباط میان مخاطب و اثر را در بستر هنر عمومی بررسی کند. ایجاد ارتباط میان اثر هنری و مخاطب، از مهمترین مباحث هنر پست مدرن است که در هنرهای عمومی بیش از دیگر هنرها دست یافتنی است. بر این اساس نوع ارتباط حاصل از کاربرد حروف در هنر عمومی متفاوت است. زیرا حروف به عنوان عنصری بصری، نقش فرهنگی در تاریخ دارند. جهت مقایسه تأثیر کاربرد حروف و خط در هنر عمومی، سه نمونه اثر ایرانی و سه نمونه اثر خارجی حروف محور مقایسه شده است. این پژوهش روش توصیفی را در زیرمجموعه نوع پژوهش های کیفی مدنظر قرار داده است. اهمیت پژوهش تبیین اهمیت فرهنگی و هویت حروف و خط در هنرهای جدید و پست مدرن ایران و نیز اهمیت آن در برقراری ارتباط با مخاطب در هنرهای عمومی (Public Art) است. در این پژوهش به دنبال پاسخ گویی به این سؤال هستیم که کاربرد خط و خوشنویسی در آثار هنر عمومی، از طریق تقویت چه شاخصه هایی می تواند به ارتباط مؤثر اثر و مخاطب منجر شود؟ جهت پاسخگویی به این سؤال، این فرضیه مطرح می شود که کاربرد خط و حروف در هنرهای عمومی، علاوه بر کارکرد ارتباطی آن در انتقال مفهوم، چنانچه متناسب با پیشینه هویتی مخاطبان خود به کار رود، می تواند به برقراری ارتباط بهتر اثر و مخاطب منجر شود. در نمونه های بررسی شده دو اثر از «آل سید» و «پرویز تناولی» به عنوان آثار موفق در حوزه هنر عمومی تشخیص داده شدند. میزان درهم تنیدگی این آثار با بستر شهر و ارتباط حروف با بستر فرهنگی مخاطب از عوامل تأثیر گذار در موفقیت آثار حروف محور عمومی تشخیص داده شد. براساس یافته های پژوهش خصوصیات هنر عمومی در ارتباط با مخاطب که به نسبت سایر هنرهای پست مدرن می تواند ارتباط بیشتری با مخاطب برقرار کند، عبارتند از: نمایش در فضای عمومی، در دسترس بودن مخاطب عام، تحت تأثیر قرار دادن توده مردم، دعوت به مشارکت مخاطب، ایجاد حس شمع و شادمانی، زیباسازی فضای شهری، انتقال بهتر پیام و پایداری اطلاعات. علاوه بر موارد ذکر شده، در هنرهای عمومی که از خط و خوشنویسی به عنوان عامل بصری اصلی اثر بهره می برند، چنانچه تناسب زبان و خط با فرهنگ و هویت مخاطبین در نظر گرفته شود، مهمترین وجه هنر عمومی در ارتباط با مخاطب در این گونه آثار تحقق خواهد یافت و می توان نسبت به برقراری تعامل مؤثر تر مخاطب و اثر اطمینان بیشتری یافت.

واژگان کلیدی: هنر پست مدرن، هنر عمومی، حروف محوری، خوشنویسی، هنر معاصر.

مقدمه و بیان مسئله

رویکردهای مدرن و پست‌مدرن بسیاری با توجه به خوشنویسی و خط در هنر معاصر ایران مشاهده می‌شود. دهه‌های آخرین سده بیستم، تحولاتی عمیق در مفهوم هنر و ساختار زیبایی را شاهد بوده و از این رهگذر قلمروی گسترده و متنوعی از ابزارها و روش‌های بیان هنری جدید را تجربه کرده است. کاربرد حروف در هنر یکی از تجربیاتی بود که از دوران مدرن در هنر وجود داشته و در دوران پست‌مدرن ابعادی نو به خود گرفته است. گرچه استفاده از خط و خوشنویسی در تاریخ هنر شرق و غرب پیشینه طولانی دارد (امانی، بلخاری قهی و جباری، ۱۴۰۰). از طرف دیگر ایجاد ارتباط میان اثر هنری و مخاطب، از مهمترین مباحث هنر پست‌مدرن است. این تعامل در هنرهای عمومی بیش از دیگر هنرهای پست‌مدرن دست‌یافتنی است. با شروع قرن بیستم، تغییرات فناورانه شتابان، شهرنشینی روزافزون و ورود هنر به فضای شهری و گره خوردن حیات روزمره مردم به فضاهای عمومی، نیاز به هنری عمومی را نیز آشکار ساخت. «شهر» به یک مسئله اساسی برای هنرمندان و برنامه‌ریزان شهری تبدیل شد (رستمی، سروی زرگر و عینی، ۱۳۹۵، ۵۳). از طرف دیگر ایجاد ارتباط با مخاطب در هنر عمومی باعث می‌شود که مخاطبین المان‌های اجتماعی و فرهنگی یکدیگر را بشناسند و شبکه‌ای از روابط انسانی، بدون در نظر گرفتن محدودیت‌های جغرافیایی ایجاد شود.

این پژوهش در نظر دارد تأثیر خط و خوشنویسی در برقراری ارتباط میان مخاطب و اثر را در بستر هنر عمومی مورد بررسی قرار دهد. براساس رویکرد هنر پست‌مدرن، نوع ارتباط حاصل از کاربرد حروف و خوشنویسی در هنر عمومی با رویکردهای دیگر متفاوت است. مثلاً در ایران کاربرد حروف و خوشنویسی در هنر عمومی به دلیل پیشینه غنی خوشنویسی و مقبولیت آن نزد عامه مردم، می‌تواند ارتباط با هنر عمومی را برای مخاطبین شکلی عمیق ببخشد. هنر به مثابه یکی از نمودهای بارز فرهنگی به نحو چشمگیری با مسئله هویت در ارتباط قرار می‌گیرد (خراسانی و کفشچیان مقدم، ۱۳۹۷). هنرمندان معاصر در حوزه هنر عمومی، در امتداد جریان مکتب سقاخانه، از خط به عنوان عنصر مهم هویت فرهنگی، جهت هویت‌دهی به آثار معاصرشان بهره‌برداری می‌کنند. نمود خط و خوشنویسی فارسی در چنین آثاری می‌تواند جهان‌بینی ایرانیان را به گونه‌ای امروزی و مدرن شده در آثار تجسمی و مشخصاً هنر عمومی بیان کند (عبدی و گودرزی، ۱۳۷۸، ۱).

بنابراین دلیل انتخاب حروف به عنوان عامل اصلی در مطالعه هنر عمومی در این پژوهش، نقش فرهنگی است که این عنصر بصری در پیشینه ایرانیان دارد و می‌تواند مفهوم متفاوتی از ارتباط مخاطب با هنر عمومی به وجود آورد. جهت مقایسه تأثیر کاربرد حروف و خط در هنر عمومی، این ارتباط در سه نمونه اثر ایرانی و سه نمونه اثر غیر ایرانی حروف‌محور انجام شده است.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش براساس روش توصیفی-تاریخی و تحلیلی، میزان اثرگذاری کاربرد حروف در هنر عمومی و افزایش تعامل مخاطب با اثر را توصیف می‌کند. شیوه دستیابی به اطلاعات، کتابخانه‌ای، مقایسه و تحلیل نمونه‌های موردی بوده است. جامعه مورد مطالعه دو دسته از آثار هنر عمومی با کاربرد حروف و یا خوشنویسی در هنر معاصر ایران و خارج از ایران است. شرایط انتخاب به شرح ذیل است:

وجود عامل تعامل، تعلق به ۱۵ سال اخیر، شهرت هنرمند، کاربرد حروف و یا خوشنویسی به عنوان عنصر بصری. با توجه به این ویژگی‌ها روش انتخاب نمونه هدفمند بوده است. ضمناً با توجه به عدم امکان ارزیابی نظر مخاطبان نسبت به نمونه آثار خارجی، کلیه آثار در تطبیق نهایی براساس ویژگی‌هایی مطابق با مبانی نظری پژوهش برای هنر عمومی پست‌مدرن که تعامل با مخاطب نیز در آن‌ها لحاظ شده است، ارزیابی شده‌اند. ویژگی‌های توصیفی هر یک از آثار از نظر تناسب با شاخصه‌های مورد نظر هنر عمومی، به خصوص تناسب با بستر و فرهنگ مخاطبان و نیز طراحی اثر متناسب با بستر کالبدی بررسی شده‌اند.

پیشینه پژوهش

به صورت مجزا در ارتباط با کاربرد خط در هنر معاصر ایران و نیز هنر تعاملی می‌توان به نمونه‌هایی اشاره داشت: در مقاله «نقش هنر عمومی در آفرینش مکان‌های شهری» ، از بهرامی نیکو و سجادزاده، (۱۳۹۳) توضیحاتی در ارتباط با هنر عمومی ارائه شده است. بر این اساس هنر عمومی ضمن در نظر گرفتن نقش فعالیت‌های هنری و ارتقای کیفی فضاهای شهری، سعی در تبیین رابطه و نقش هنر عمومی در آفرینش مکان‌های شهری دارد. این مطالعه از جهت تأکید بر لزوم برقراری رابطه اثر عمومی با مخاطب در پژوهش حاضر، حائز اهمیت است. در مقاله «Public art and Space» اثر (2010) Stefan Gaie، مؤلف رویکردی میان‌رشته‌ای مابین هنر عمومی، جامعه‌شناسی شهری و انسان‌شناسی برقرار کرده است و چالش‌هایی که هنر عمومی، با آن روبروست را بررسی می‌کند. از این میان با توجه به بحث انسان‌شناسی، اهمیت تناسب با بستر فرهنگی اثر عمومی نیز مطرح شده که در پژوهش حاضر نیز از نکات کلیدی بحث بوده است.

رستمی و همکاران در مقاله «تبیین و ارزیابی مؤلفه‌های هنر عمومی» (۱۳۹۵) به تبدیل شهر به یکی از مسائل اصلی هنرمندان در دوران پست‌مدرن اشاره می‌کنند. فضاهای عظیم شهری آثاری عمومی می‌طلبند که بتوانند عامل ارتباط‌دهنده محیط‌های شهری و تقویت ادراک بصری انسان باشند. نکته مهم در این مقاله و متناسب با موضوع پژوهش حاضر، عامل تعامل مخاطب و اثر هنری

در ایهام، کنایه، نمادگان چندگانه، مبهم، طنزآلود، گزینش‌های متنوع و پراکنده است، که تصویرگر گسستگی سنت‌ها هستند (ضمیران، ۱۳۷۷، ۸۱-۸۳). این هنر جغرافیای خاص مؤلف اثر را پشت سرمی‌گذارد و به دنبال در هم‌آمیختگی رشته‌های مختلف هنری است (لینتن، ۱۳۸۲، ۹-۱۱). به خصوص پیدایش رسانه‌های الکترونیکی در مفهوم مخاطب مدرن تحول به وجود آورد (Remesar, 2005, 121). در این نوع، مخاطبان در ارتباطی فعالانه به یکدیگر مرتبط شده و به مبادله و مشارکت با یکدیگر می‌پردازند (دنيس، ۱۳۹۸، ۲۳) و مخاطب در جهت شکل‌گیری اثر نقش دارد (Manovich, 2001, 62). بدین ترتیب در تعاملات هنر پست‌مدرن، شکلی از مکالمه و گفت‌وگو میان مخاطب (شرکت‌کننده) و اثر برقرار می‌شود. همچنین در این دوران زبان به عنوان وسیله انتقال پیام از سوی طرفداران پست‌مدرنیسم به کار گرفته شد (ضمیران، ۱۳۸۹، ۷۷) در ادامه نمونه‌هایی از کاربرد زبان و خط در آثار پست‌مدرن ارائه شده است.

• کاربرد زبان در غالب خط در هنرهای بصری پست‌مدرن

متن و هنر قرن‌هاست که در هم تنیده شده‌اند. برای نمونه می‌توان به نسخه‌های خطی قرون وسطی، با تصاویر دقیقشان مراجعه کرد. اما اوضاع در قرن بیستم تغییر کرد. هنگامی که «مگرتیت»، هنرمند سورئالیست مشهور در اثر نقاشی‌اش نوشت: «این یک پیپ نیست». در این اثر متن به نقش گره خورده و مفهوم اثر را تکمیل می‌کند. کوبیست‌هایی مانند «ژرژ براك» نیز به دلیل درج متن در آثار هنری خود معروف شدند و اغلب کیفیت گرافیکی خط را در آثارشان برجسته می‌کردند.

از دهه ۱۹۶۰ به بعد، گروهی از هنرمندان به طور فزاینده‌ای بر روی متن در اثر هنری خود تمرکز کردند. تطبیق‌پذیری و قدرت کلمه نوشته‌شده بیننده را مجبور می‌کند تا نسبت به آن عکس‌العملی نشان دهد. بازی هوشمندانه با کلمات، فعالیت سیاسی از طریق کلمات و تخصیص فرم به کلمات، فقط برخی از ویژگی‌های متداول هنر قرن بیستم است.^۱

در هنر قرن بیستم توجه به خط در سطح مدلول یا یک دال ناب از جنبش کوبیسم به بعد مطرح شد. خط در سورئالیسم با تخیلات هنرمند عجین می‌شود، در اکسپرسیونیسم اروپایی و اکسپرسیونیسم انتزاعی آمریکایی خود را می‌نمایاند و جزء اساسی پاپ آرت می‌شود. یکی از ویژگی‌های این گونه آثار در دوران مدرن این است که نقاش، تسلیم قواعد خط و خوشنویسی سنتی در فرهنگ مورد نظر نشده و به دنبال فرم‌هایی است که بتواند یک اثر بصری، با کمک خط و خطاطی پدید آورد. کلمات و حروف در این آثار معنای همیشگی خود را از دست می‌دهند و از کنار هم‌قرار گرفتن و تغییر مداوم و ترتیب‌شان، مفهوم جدیدی خلق می‌شود. «گابریلا گیاناچی»، در کتاب «نمایش‌های مجازی»، می‌نویسد: استفاده از متن و ابزار تایپوگرافی، به بیننده این امکان را

به عنوان یکی از نتایج هنر عمومی است.

«خوانش چیدمان تعاملی تایپوگرافی «به منظور کنترل» از منظر اصول ادراک بصری گشتالت» (۱۳۹۷) در ارتباط با اثری با عنوان «به منظور کنترل» است که امکان کنکاش در فضای تایپوگرافیک را فراهم کرده است. براین اساس تمهیدات تعاملی این اثر به دلیل کاربرد حروف موجب مشارکت فعالانه مخاطب در چیدمان و تعامل بیشتر اثر با سایر بازدیدکنندگان شده است. این امر بر اهمیت تعاملی حروف در هنر تأکید دارد که مورد نظر پژوهش حاضر نیز هست.

مقاله «هنر جدید: هنر تعاملی: متن و تایپوگرافی: ابزار تعامل» از آزاده دهقانی (۱۳۸۷) به بررسی نقش حروف در عرصه تعامل هنر پست‌مدرن پرداخته است. در این پژوهش اهمیت وجود عناصر فرهنگی و آشنا برای مخاطبین در فضاهای عمومی، جهت برقراری سریع تر ارتباط و تعامل با اثر از طریق زبان و متن مورد توجه بوده و از این جهت ارتباط نزدیکی با موضوع حاضر برقرار می‌کند.

یزدان فام (۱۳۹۰) در مقاله «تحولات جهان عرب: صورت‌بندی قدرت و هویت در خاورمیانه» به مسئله هویت در خاورمیانه پس از تحولات سال ۲۰۱۱ میلادی پرداخته است. تسلط گفتمان اسلام‌گرایی در پس رویدادهای این زمان و ضعیف‌شدن گفتمان‌های اقتدارگرایی مدرن پیشین در کشورهایی چون تونس و مصر، جای خود را به گفتمان‌هایی مبنی بر تسامح و پذیرش افکار متنوع و پرنرنگ‌تر از همه اسلام‌گرایی داده است. این تحول را می‌توان رویکردی به سمت گفتمان پسامدرن دانست که به بازیابی ویژگی‌های بصری هویتی این مناطق نیز کمک کرده است. توجه به این تحولات می‌تواند آگاهی از بستر فرهنگی این جوامع و اهمیت کاربرد خط عربی و خوشنویسی در هنر عمومی این مناطق را که در نمونه‌های موردی پژوهش نیز مورد اشاره قرار گرفته‌اند، آشکار کند.

مبانی نظری

• هنر پست‌مدرن و مسئله ارتباط با مخاطب

پست‌مدرنیسم مفهومی تاریخی-جامعه‌شناختی است که به دوران تاریخی بعد از مدرنیسم اطلاق می‌شود (Barker, 2004). پسامدرنیته تحت تأثیر اندیشمندانی چون «فردریش نیچه»، «مارتین هایدگر»، «لودویگ ویتگنشتاین»، «جان دیویی» و در این اواخر، «ژاک دریدا» و «ریچارد رورتی» است (رید، ۱۳۸۷) و در اواسط قرن بیستم مفاهیم آن در کشور فرانسه نهادینه شد (نوذری، ۱۳۷۹، ۳۰). مهم‌ترین ویژگی پست‌مدرنیته که آن را از هنر مدرن متمایز می‌کند، اهمیتی است که به مخاطب داده می‌شود. به گونه‌ای که روش و غرض پست‌مدرنیسم از خواندن متن هنری، مراد نویسنده نیست بلکه اوراق کردن آن است (ضمیران، ۱۳۸۹، ۷۷). به همین ترتیب ویژگی کارهای پست‌مدرنیسم

• کاربرد خط در هنرهای عمومی پست مدرن

«هنر عمومی» هنری است که در فضای عمومی واقع شده، برای عموم مردم قابل مشاهده و دسترس باشد و بتواند به طور دائم در کالبد، طراحی یا عناصر ثابت یک ساختمان یا مکان شهری گنجانده شود. همچنین پروژه موقتی مانند چیدمان‌ها را می‌توان در دسته هنر عمومی محسوب کرد (Brisbane City Council, 2010, 6). هنر عمومی دارای سه متغیر هنر، مردم و زمینه‌ای است که در آن افراد در اجتماع یکی شده و با هم تعامل می‌کنند (Mitrachea, 2012). جنبش زیباسازی شهر در اواخر قرن ۱۹ میلادی توسعه این هنر را سرعت بخشید (Jo Landi, 2012). هنر عمومی را می‌توان در سه دسته‌بندی جای داد:

۱. هنر در مکان‌های عمومی، که به طور معمول یک مجسمه انتزاعی مدرن است و برای تزئین و یا غنی‌سازی فضاهای شهری به ویژه در میداين و جلوی ساختمان‌های بزرگ و برج‌ها جانمایی شده‌اند.

۲. هنر در جهت منافع و علايق عمومی که اغلب و به طور موقت بر مسائل اجتماعی و نه محیط ساخته شده تمرکز دارد و در تلاش برای توسعه و نمایش رویدادهای اجتماعی-سیاسی است.

۳. هنر به عنوان مکان‌های عمومی، که کمتر متمایل به کالبد بوده و بیشتر در راستای ادغام هنر، معماری و چشم‌انداز شهری به وجود می‌آید. هنر عمومی در فضاهای شهری، ذهن و ایده مخاطب را به چالش می‌طلبد (Remesar, 2005, 121).

هنر عمومی اثری است که هم توسط هنرمند و هم اعضای جامعه ایجاد می‌شود و در شکلی کلی دارای سه ویژگی است:
- از لحاظ ماندگاری اثری دائمی یا موقتی است.
- از لحاظ خالق آن یا هنرمندی حرفه‌ای یا شهروندی است.
- هزینه آن بر عهده دولت یا بخش خصوصی یا جامعه یا ترکیبی از اینهاست (Sturley, 2010, 3).

مراحل برقراری ارتباط مخاطب با هنر عمومی در تصویر ۳ آمده است. از نمونه‌های هنر عمومی با ویژگی کاربرد خط در آن‌ها، می‌توان به نمونه‌های داخلی اشاره داشت (تصاویر ۴ و ۵).

باتوجه به مؤلفه‌های هنر عمومی که پیشتر اشاره شد، این دواثر از نوع دائمی هستند که توسط هنرمند و با استفاده از بودجه دولتی خلق شده‌اند. جلب توجه آن‌ها با مخاطب از طریق جلوه بصری آن‌ها اتفاق می‌افتد. از آنجایی که خط و خوشنویسی و مضامین مذهبی سابقه‌ای کهن در فرهنگ ما دارند، تناسب با بستر و زمینه فرهنگی، امکان ارتباط با مخاطب را برقرار می‌کنند. عوامل تأمل و تفکر، تعلق خاطر و دریافت پیام در این آثار به دلیل همین تناسب فرهنگی قابلیت تفسیر چنین آثاری برای مخاطب ایرانی اتفاق می‌افتد. همانگونه که مشاهده می‌شود، در انتخاب چنین آثاری اغلب مفهوم مکان و یا مناسبت و رویکردهای کلی مسئولین

می‌دهد که رابط را پشت سر گذاشته و به واقعیت کار هنری رسوخ کند (Giannachi, 2004).

از جمله نمونه‌های چنین آثاری می‌توان به آثار «کریستوفر وول»^۳ اشاره داشت که در آمریکا ساکن است و بیشتر به خاطر خلق سری متن‌های سیاه‌رنگش روی بوم‌های سفید از دهه ۱۹۸۰ شهرت دارد. حروف بولد در آثار او که حس اجرا با استنسیل را در بیننده ایجاد می‌کنند، از گرافیتی^۴ های شهر نیویورک الهام گرفته شده‌اند^۵ (تصویر ۱). هنرمند چندرسانه‌ای «بروس نومن»^۶ با روش‌هایی چون چیدمان، فیلم، اجرا، مجسمه‌سازی و عکاسی به خلق آثارش با استفاده از حروف می‌پردازد. مهمترین آثار او مجسمه‌های نئونی هستند. وی با تمرکز بر معناشناسی، بر این نکته تأکید می‌کند که چگونه تغییرات جزئی در کلمات می‌تواند تأثیر اساسی بر معنا داشته باشد. «نانسی اسپکتور»، سرپرست اصلی گوگنهایم در نیویورک می‌نویسد: «درک خود - برخورد بیننده با بدن و ذهن خود در رابطه با موضوع هنری» می‌تواند به عنوان موضوع کار نومن تعبیر شود^۷ (تصویر ۲). «مل بوشنر»، هنرمند مفهومی، از دهه ۱۹۶۰ میلادی فعالیت حرفه‌ای خود را آغاز کرد. او از دیوارهای گالری به عنوان بوم برای آثار خود استفاده می‌کند. بوشنر هنرمندی بسیار تنوع‌گرا است و در آثار او اغلب از حروف استفاده می‌شود. قابل اشاره است که چنین گرایشی در کاربرد حروف را می‌توان در آثار هنر عمومی پست مدرن نیز مشاهده کرد.

تصویر ۱. چیدمان کتاب سیاه (۱۹۸۹ تاریخ خلق اثر)، محل نگهداری انستیتوی هنر شیکاگو. مأخذ: <https://mymodernmet.com>.

تصویر ۲. اثری از نومن با عبارت: هنرمند واقعی با افشای حقایق عرفانی به جهان کمک می‌کند. ۱۹۶۷. موزه هنر فیلادلفیا. مأخذ: <https://mymodernmet.com/wp/>.

به شهر مدنظر قرار گرفته است. بنابراین به دلیل تأکیدات تزئینی، در دسته «هنر در مکان عمومی» ارزیابی می‌شوند. البته در صورتی که رویکرد پست‌مدرن در هنر عمومی مورد نظر قرار گیرد، در کنار چنین مواردی در طراحی هنر عمومی باید جنبه تعامل مستقیم‌تر با مخاطب نیز مورد نظر قرار گیرد. در نتیجه در نمونه آثار تطبیقی علاوه بر شیوه جلب توجه مخاطب و تناسب اثر با بستر فرهنگی نمایش آن، عوامل تأمل و تعلق خاطر که از طریق مشاهده و ویژگی‌های ظاهری اثر قابل دریافت است. نیز، بررسی خواهد شد. **جدول ۱** مطابق با مبانی نظری پژوهش موارد مورد توجه در مطالعه نمونه‌ها را با توجه به محدودیت‌های پژوهشگر در حضور مستقیم در محل ارائه آثار نشان می‌دهد.

تصویر ۳. مراحل برقراری ارتباط مخاطب با هنر عمومی. مأخذ: نگارنده برگرفته از Remesar, 2005.

مطالعه نمونه آثار عمومی هنرمندان معاصر با کاربرد حروف و خوشنویسی

آثار هنرمندان ایرانی

بهره‌برداری زیبایی‌شناسانه از خط به صورتی نوین و مدرن در ایران، نخستین بار در دهه ۴۰ شمسی و با اوج‌گرفتن جنبش سقاخانه^۸ پا به عرصه گذاشت (معرك‌نژاد، ۱۳۸۵). مطالعات فرم و نقش‌مایه‌های ایرانی، خطوط ایرانی-اسلامی را به دلیل انعطاف‌پذیری از نظر شکل و اندازه به عنوان عناصر بصری پایه در خلق آثار هنری مطرح ساخت (پاکباز، ۱۳۷۹). در چنین آثاری خوشنویسی به عنوان منبع بصری برآمده از سنت مورد تأکید قرار می‌گیرد (کشمیرشکن، ۱۳۹۴، ۱۴۷). اما نتیجه‌ای سنتی-مدرن مورد نظر است (عبدی و گودرزی، ۱۳۷۸، ۱). البته خط و خوشنویسی به عنوان تصویر نیز می‌تواند با مخاطبان غیر فارسی‌زبان ارتباط زیبایی‌شناسانه برقرار کند. در ادامه به معرفی نمونه آثار سه هنرمند ایرانی مورد نظر در پژوهش پرداخته شده است:

مجموعه مجسمه‌های «هیچ» از «پرویز تناولی»^۹ بارها در غالب اثر هنر عمومی به نمایش درآمده‌اند. به عنوان نمونه در سال ۱۹۷۱ (۱۳۵۰) ش. یک مجسمه «هیچ» از جنس فولاد ضدزنگ در دانشگاه هم‌لین^{۱۰} واقع در سنت پل در ایالت مینه‌سوتای آمریکا نصب شد. مجسمه «هیچ» دیگری نیز از این هنرمند اخیراً در کانادا نصب شده است. این مجسمه به نام «عاشقان»^{۱۱} جدیدترین و بزرگ‌ترین ساخت «هیچ» پرویز تناولی است که به سفارش گروه ملنیوم^{۱۲} برای پروژه برج مسکونی ترومف^{۱۳} ساخته شده است. این مجسمه از جنس استیل ضدزنگ آینه‌ای به ارتفاع ۵٫۵ متر است^{۱۴} (تصویر ۶ و ۷). همچنین سه اثر از پرویز تناولی در پارک آقاخان، واقع در وینفورد درایو در نورث‌یورک به نمایش عمومی گذاشته شده است: شاعر عاشق (از جنس برنز)، تندیس معروف «هیچ» بزرگ (از جنس فولاد ضدزنگ) و دل‌داده‌های افقی (از جنس برنز) (تصاویر ۸ و ۹). مجسمه آهنی «دنیا» یا «عالم»، ساخته علی‌رضا

تصویر ۴. مجسمه شهری عمومی که خطوط متفاوت کلمه حسین و رنگ آن، اثر را با مناسبت ماه محرم متناسب کرده است. مأخذ: <http://media.shabestan.ir>.

تصویر ۵. نمونه المان شهری با کاربرد خط نستعلیق به عنوان عنصر بصری اصلی اثر و با تم غیر مذهبی، مأخذ: <https://upload.wikimedia.org>.

جدول ۱. عوامل مورد مطالعه هنر عمومی در بررسی نمونه‌های هنر عمومی با کاربرد حروف و خوشنویسی در پژوهش. مأخذ: نگارنده.

عوامل مورد مطالعه هنر عمومی			
نوع اثر در دسته‌بندی هنر عمومی	هنر در مکان عمومی	هنر علائق عمومی	هنر به عنوان مکان
نوع روش اثر در جلب توجه مخاطب	ایجاد صدا	تغییر تصویر	جلوه‌های بصری
نوع تعامل پیش‌بینی شده مخاطب با اثر	تناسب اثر با بستر فرهنگی مخاطبان و امکان دریافت پیام	امکان تأمل مخاطب در اثر	میزان تعلق خاطر مخاطب به اثر
نقش اثر در فضای عمومی	ایجاد سرمایه اجتماعی	افزایش تعامل اجتماعی	ایجاد فضا برای فعالیت اجتماعی
نوع شکل‌گیری اثر از نظر ماندگاری و تأمین سرمایه	دائمی یا موقت	دولتی، خصوصی، مشارکتی	

شهر استفاده می‌کند. جهت‌گیری آثار او به انعکاس جامعه از تاریخ خودش، سمبل مرگ و تعارض آن با قدرت، نابودی، بقا و مکانیسم‌های کنترل رژیم‌های تحمیلی اشاره می‌کند. سعیددو کینز به طور رسمی، نمادین و فلسفی، پتانسیل کلمات و حروف را مورد بررسی قرار می‌دهد. یکی از پروژه‌های وی با نام «حرکت»^{۱۹} از ابزارهای نورپردازی برای ایجاد فضای بصری نقاشی گونه با استفاده از خوشنویسی در بناهای معروف تاریخی یا سایر مکان‌های نمادین به عنوان زمینه‌های موقتی اثر استفاده می‌کند. پروژه «هلیوگرافی خاطره»، شامل تعدادی عکس است که حالت‌هایی متفاوت از خوشنویسی و خطوط را ضبط می‌کند. متن‌ها با نور نوشته می‌شوند، بنابراین کلمات به محض اراده خوشنویس در خلقشان ناپدید می‌شود.^{۲۰} (تصویر ۱۴).

روش «ال سید»^{۲۱} در انجام پروژه‌های هنر عمومی‌اش آن است که ابتدا خود را به جامعه مورد نظر معرفی کند. کسب اطلاعات از مکان و نزدیکی با افراد محلی از مقدمات خلق آثار اوست. او از خوشنویسی عربی و سبکی متمایز برای انتشار پیام صلح، وحدت و تأکید بر مشترکات وجود انسان‌ها استفاده می‌کند. ال سید در سال ۲۰۱۷ برنده جایزه یونسکو شارجه برای فرهنگ عربی شد. در سال ۲۰۱۶ برای پروژه خود «ادراک»^{۲۲} در قاهره به عنوان یک متفکر جهانی معرفی شد. در سال ۲۰۱۳، وی با لوئیز ویتون در پروژه «فولارد آرتیست»^{۲۳} همکاری داشت. نمونه اثر هنر عمومی او در ژوئن سال ۲۰۱۹، نقاشی دیواری‌های اردوگاه پناهندگان عین‌الهوه در جنوب لبنان است. در ارتباط نزدیک وی با زنان اردوگاه بعداً نقاشی‌ها توسط زنان گلدوزی و فروخته شد. رنگ آثار نیز با کمک زنان انتخاب می‌شد. پروژه بعدی «ادراک» نام دارد. وی در این اثر داورهای غلط جامعه را که براساس اختلافات و به صورت ناخودآگاه به وجود می‌آیند را زیر سؤال می‌برد. این اثر در محله «منشیات نصر» در قاهره که جامعه قبطی زارایب^{۲۴} به عنوان زباله جمع‌کن‌های قاهره در آن زندگی می‌کند، خلق کرده است (تصویر ۱۵).

نمونه دیگر پروژه پیشنهادی موزه هنرهای مدرن^{۲۵} در آنسان کره

آستانه»^{۱۵} در خیابان ظفر غربی شهر تهران نصب شده است. این پروژه بزرگ دیواری به سفارش مجموعه ایسترن انجام شده و ابعاد ۱۵ متر در ۹ متر را داراست. آستانه این اثر را با الهام از شعری از خیام پدید آورده است. نوشته‌ها از جنس ورق آهن با پوشش مخصوص انتخاب شده و ۱۳۰ متر مربع وسعت دارد (تصویر ۱۰). نمونه دیگر از اثر هنر عمومی این هنرمند در فرودگاه امام تهران است. ترمینال گالری سلام با ستون‌های طراحی شده این هنرمند مزین هستند. خوشنویسی ایرانی در ترکیب با فلز، حجم‌هایی را به وجود آورده است که بر روی ستون‌ها نصب شده و جلوه‌ای خاص به محیط داده‌اند (تصویر ۱۱). مجسمه بتونی «ما» اثر «افشین صیقلی»^{۱۶} در هفتمین دوسالانه مجسمه‌سازی تهران در سال ۱۳۹۷ مورد توجه قرار گرفت. این مجسمه مدتی در ورودی موزه هنرهای معاصر تهران و سپس به ورودی گذر هنر و فرهنگ در جوار پارک لاله در معرض دید عموم قرار گرفت (تصویر ۱۲). نکته حائز اهمیت آن است که اغلب آثار بررسی شده، به غیر از یک نمونه اثر از آستانه و یک نمونه از تناولی، از ابتدا برای مکان مشخصی طراحی نشده بودند.

• آثار هنرمندان غیر ایرانی

آثار هنری خوشنویسی «وصام شوات»^{۱۷} در بسیاری از مجموعه‌های خصوصی و عمومی سراسر جهان نگهداری می‌شود. این هنرمند عراقی، در سال ۲۰۱۷ طی دو روز به طور زنده به اجرای نقاشی دیواری در نمایشگاه «شیوه زندگی شهری دبی» پرداخت. این اثر وی را می‌توان با توجه به ویژگی‌هایش جزو آثار هنر عمومی محسوب کرد. این اثر سیاه و قرمز در سبک خوشنویسی شخصی وی با نام «سبک ال وصام» اجرا شده است. این قطعه در اصل فقط از تکرار کلمه «عشق» تشکیل شده است که بارها و بارها در سبک امضای «ال وصام» ترکیب‌بندی نویی را پدید آورده است (تصویر ۱۳). از دیگر آثار شکاکات که می‌تواند در حوزه هنر عمومی قرار گیرد، می‌توان به اثری در متروی برلین اشاره داشت که در سال ۲۰۱۳ اجرا شده است (نک. تصویر ۱۳).

«سعید دو کینز»^{۱۸} از اشکال مختلف هنری برای طراحی هنر در

تصویر ۸. تندیس هیچ بزرگ از فولاد ضد زنگ واقع در پارک آقاخان. مأخذ: <https://12.wp.com/media/hamyari>.

تصویر ۹. دلداده‌های افقی از پرویز تناولی در پارک آقاخان. مأخذ: <https://12.wp.com/media/hamyari>.

حس تأمل و تعلق خاطر در مخاطب موفق بوده‌اند. البته تعیین میزان این تأمل و تعلق خاطر و موفق تربودن این آثار باتوجه به محدودیت‌های پژوهشگر در حضور و مشاهده و واکنش مخاطبین

تصویر ۶. مجسمه هیچ در دانشگاه همپین آمریکا، مأخذ: <https://encrypted-tbn0.gsKimje6chnII-VoGwiGfCEHLee>.

تصویر ۷. و مجسمه عاشقان در کانادا، مأخذ: <https://encrypted-tbn0.gsKimje6ch-nII-VoGwiGfCEHLee>.

جنوبی است. یک اثر هنری افقی آلومینیومی با برش لیزری بر روی حفاظ‌ها بین کره شمالی و جنوبی نصب شد. این اثر به عنوان یادآوری به نسل‌های جوان می‌گوید که یک فرهنگ، زبان و سنت مشترک وجود دارد که می‌تواند مردم و در واقع نسل‌ها را فراتر از درگیری‌های سیاسی با هم جمع کند (تصویر ۱۶).

جمع‌بندی، مقایسه نمونه آثار عمومی هنرمندان ایرانی و غیر ایرانی با محوریت خط و خوشنویسی

با توجه به درک پژوهشگر از هر یک از آثار و توجه به زمینه خلق هر اثر که از طریق مطالعات کتابخانه‌ای حاصل شده است، می‌توان تأمل و تعلق خاطر در مورد یک نمونه از آثار هر هنرمند مورد ارزیابی قرار داد (جدول ۲ و ۳).

براساس جداول ۲ و ۳، اکثر آثار به جز اثر شایات همزمان در ایجاد

نسبت به این آثار، مقدور نبوده است. اما حداقل می‌توان این آثار را واجد دو مورد از ویژگی‌های مهم هنر عمومی در ارتباط با مخاطب دانست.

همچنین براساس گزاره‌های مهم هنر عمومی که در مورد این آثار مورد بررسی قرار گرفت، دو اثر از علیرضا استانه و ال سید به لحاظ پارادایم «هنر در مکان‌های عمومی، کمتر شیء‌گرا و متمایل به کالبد»، مشابه بوده‌اند. در مورد گزاره «نقش اثر در فضای عمومی» اثر ال سید بیشترین موارد این گزاره را دارا بود. تنها اثر «دو کینز» به عنوان اثر موقتی ارائه شده بود و اثر این هنرمند و «افشین صیقلی» نقش چندانی در زیباسازی فضا نداشتند. از میان آثار ایرانی برای خصوصیات اثر در ارتباط با مخاطب، مجسمه عاشقان تناولی بیشترین موارد را در این زمینه شامل می‌شد (نمایش در فضای عمومی، در دسترس بودن مخاطب عام، زیباسازی فضای شهر، انتقال بهتر پیام) و در میان آثار غیر ایرانی، اثر ال سید با دارا بودن موارد بیشتر ارتباط با مخاطب (نمایش در فضای عمومی، در دسترس بودن مخاطب عام، تحت تأثیر قراردادن توده مردم، ایجاد حس شغف و شادمانی، زیباسازی فضای شهری، دعوت به مشارکت مخاطب، پایداری اطلاعات، انتقال بهتر پیام)، بیشترین موارد را در این زمینه داراست.

نتیجه‌گیری

یکی از راه‌های برقراری تعامل با مخاطب استفاده از عناصر فرهنگی در آثار هنر عمومی است و حروف و خوشنویسی با توجه به تأکیدات زبانی هنر پست‌مدرن، می‌توانند نقش مهمی را در این عرصه به خود اختصاص دهند. در دوران معاصر خط و خوشنویسی کاربرد وسیعی در هنر از جنبه گرافیسیم و بعد بصریشان دارند. این امر به خصوص در مورد هنر عمومی که در معرض دید بسیاری از مردم است، چنانچه متناسب با زمینه فرهنگی به کار رود، می‌تواند از جنبه هویتی و تأکید بر داشته‌های فرهنگی، حس تعلق، امکان ارتباط و دریافت پیام اثر تأثیرگذاری زیادی بر مخاطب داشته باشد. با توجه به اهمیت ارتباط با مخاطب در هنر پست‌مدرن، کاربرد خط به عنوان فرم بصری آشنا برای مخاطب در هنر عمومی می‌تواند در زمینه تقویت این ارتباط از بعد فرهنگی بسیار راه‌گشا باشد. زیرا خط و کلمات زیربنای هویت فرهنگی جوامع متمدن را در دوران تاریخی شکل داده‌اند. این امر به خصوص در کشورهای مسلمان با توجه به اهمیت دینی حروف و کلمات به واسطه تقدس کلام قرآن، بیش از پیش اهمیت می‌یابد. خصوصیات هنر عمومی در ارتباط با مخاطب را که به نسبت سایر هنرهای پست‌مدرن می‌تواند ارتباط بیشتری با مخاطب برقرار کند، می‌توان شامل:

نمایش در فضای عمومی، در دسترس بودن مخاطب عام، تحت تأثیر قراردادن توده مردم، دعوت به مشارکت مخاطب، ایجاد حس شغف و شادمانی، زیباسازی فضای شهری، انتقال بهتر پیام

تصویر ۱۰. مجسمه آهنی عالم در خیابان ظفر تهران.. مأخذ: <https://www.chidaneh.com>

تصویر ۱۱. ستون‌های مزین به طرح خوشنویسی ایرانی از علیرضا آستاده در فرودگاه امام خمینی. مأخذ: <https://www.chidaneh.com>

تصویر ۱۲. جانمایی جدید اثر «ما» در ورودی شرقی پارک لاله. مأخذ: <https://img9.irna.ir/d/r2/2020/07/23/3/157241941.jpg>

تصویر ۱۵. نمونه نقاشی دیواری اردوگاه پناهندگان عین الهوه و نمایی از پروژه ادراک در قاهره. مأخذ: https://elseed-art.com/wp-content/uploads/2020/02/Journey_ و <https://elseed-art.com/wp-content/uploads/2018/02/7.jpg> و [DSC8844.jpg](https://elseed-art.com/wp-content/uploads/2018/02/7.jpg)

تصویر ۱۳. اثر عشق برای عشق، اثر و صام شواوت و اثر و صام شکاکت در ایستگاه مترو برلین. مأخذ: <https://www.buro247.me/images/3B5A4412.jpg> و <https://i.pinimg.com/originals/9f/4d/12/9f4d12d4a5a20aed5e557cb0c4705486.jpg>

و پایداری اطلاعات دانست. در این پژوهش نمونه آثاری از هنر عمومی سه هنرمند ایرانی و خارجی با کاربرد خط مورد مطالعه قرار گرفت و تلاش شد تا میزان ظهور موفق ویژگی‌های هنر عمومی در آن‌ها مورد ارزیابی قرار گیرد. با مقایسه تعداد موارد خصوصیات اثر در ارتباط با مخاطب در آثار دو هنرمند مطابق با جمع‌بندی بخش قبل، آثار با بیشترین میزان تطابق با شاخصه‌های هنر عمومی با استفاده از عامل بصری خط به دو هنرمند پرویز تناولی و ال سید تعلق داشت. در مقایسه اثر «ادراک» ال سید بیش از اثر «عاشقان» پرویز تناولی در ارتباط با مخاطب موفق بوده است. زیرا موارد بیشتر ارتباط با مخاطب از جمله نمایش در فضای عمومی، در دسترس بودن مخاطب عام، تحت تأثیر قرار دادن توده مردم، ایجاد حس شغف و شادمانی، زیباسازی فضای شهری، دعوت به مشارکت مخاطب، پایداری اطلاعات، انتقال بهتر پیام، در مقایسه با اثر عاشقان تناولی قابل استخراج است. اثر ال سید متناسب با زمینه و بستر فرهنگی اش خلق شده بود، در حالی که اثر تناولی بیشتر به دلیل شهرت هنرمند و ارزش بالای آثار «هیچ» او در کانادا نصب شده و علاوه بر ارتباط کم زمینه فرهنگی و اثر (از نظر آشنایی فرهنگی با خط شکسته نستعلیق)، این مجسمه برای مکان خاص شهری طراحی نشده و با کالبد شهری و بستر خود در هم تنیدگی ندارد. در حالی که اثر «ادراک» ال سید در دل کالبد عمومی و کاملاً متناسب با زمینه فرهنگی اجتماع به وجود آمده است. با وجود آنکه امکان ارزیابی متعادل و مساوی همه این آثار از

تصویر ۱۴. اثر نقاشی دیواری با استاده از خوشنویسی و تصویر لحظی از اثر حرکت در پروژه هلیوگرافی خاطره. مأخذ: <https://i.ytimg.com/vi/BtoDibL-> و https://www.thisiscolossal.com/wp-content/uploads/2017/08/SaidDokins_07.jpg

تصویر ۱۶. نمایی از اثر آلومنیومی و افقی ال سید در مرز کره شمالی و جنوبی. مأخذ: <https://elseed-art.com/wp-content/uploads/2018/02/EL-Seed-Korea04.jpg>

جدول ۲. بررسی گزاره‌های مهم در هنر عمومی در نمونه آثار منتخب هنرمندان ایرانی مورد مطالعه و تحلیل آن‌ها. مأخذ: نگارنده.

هنرمند	اثر	نوع اثر در دسته‌بندی هنر عمومی	نقش اثر در فضای عمومی	نوع شکل‌گیری اثر	نوع اثر	خصوصیات اثر در ارتباط با مخاطب (نوع جلب توجه اثر و تعامل آن با مخاطب)	تحلیل
پرویز تناولی	مجسمه عاشقان	هنر در مکان‌های عمومی	ایجاد سرمایه اجتماعی، ایجاد فضایی برای فعالیت‌های اجتماعی	اثر دائمی از هنرمند حرفه‌ای، تأمین هزینه توسط دولت	پایدار از نوع مجسمه	نمایش در فضای عمومی در دسترس بودن مخاطب عام زیباسازی فضای شهری انتقال بهتر پیام	بیان ایده هنرمند در خلق آثار متعدد با مضمون «هیچ»، تمرکز بر ایده شخصی هنرمند و ایجاد فضا برای عکس‌العمل و تعامل مخاطب با این ایده، ایجاد امکان تأویل و معنی‌آفرینی توسط مخاطب، شهرت بین‌المللی ایده تناولی در خلق آثار با مضمون «هیچ»
علیرضا آستانه	ستون سالن فرودگاه امام	هنر به عنوان مکان‌های عمومی، کمی‌تر شیء‌گرا و متمایل به کالبد	ایجاد سرمایه اجتماعی افزایش تعامل اجتماعی	اثر دائمی توسط هنرمند حرفه‌ای و با سرمایه دولتی	پایدار و تزئینی	نمایش در فضای عمومی در دسترس بودن مخاطب عام زیباسازی فضا	خلق آثار مینیمالیستی و چیدمانی نوآورانه در خط‌نویسی معاصر، گسترش کاربردی خط فارسی
افشین صیقلی	ما	هنر در جهت منافع و علائق عمومی،	افزایش تعامل اجتماعی ایجاد سرمایه اجتماعی	اثر دائمی از هنرمند حرفه‌ای، با هزینه دولتی	پایدار از نوع مجسمه	نمایش در فضای عمومی، در دسترس مخاطب عام، انتقال بهتر پیام	قابلیت تفسیری چندپهلوی، امکان تأویل و معنی‌آفرینی توسط مخاطب

ویژگی ارتباط با مخاطب را که در هنر پست‌مدرن عمومی اهمیت دارد، به دست آورد. در نمونه‌هایی که زبان خط به عنوان عامل اصلی بصری اثر عمومی برای مخاطبان به لحاظ فرهنگی شناخته شده نبود، امکان انتقال پیام و ارتباط با مخاطب دشوارتر بوده و اثر صرفاً در حوزه زیبایی‌شناسی و تزئین و در محدوده هنر در مکان قابل ارزیابی بود. اثر عمومی که تمایل به کاربرد خط و زبان داشته باشد، باید زبان خط خود را متناسب با علائق عمومی و در جهت خلق مکانی قابل درک برای مخاطبان انتخاب کند تا بیشترین عوامل ارتباطی هنر عمومی و مخاطبان را به دست آورد. این امر به ایجاد تعلق خاطر بیشتری بین مخاطب و اثر نیز منجر می‌شود. براساس این یافته می‌توان فرضیه

نگاه مخاطبان وجود نداشت، نگارنده به توصیفات آثار و تحلیل گزاره‌های قابل مشاهده در آثار جهت استخراج شاخصه‌ها و عوامل ارتباطی با مخاطب در این آثار عمومی محدود بوده است. زمینه و بستر فرهنگی متناسب با مخاطب از طریق مشخصات مکانی اثر و شناخت نسبت به غایب ساکنین فرهنگی آن می‌توان استنباط کرد. عوامل دیگری چون انتقال پیام و ارتباط با مخاطب نیز در تناسب با این بستر فرهنگی قابل استنباط هستند.

از مطالعه نمونه‌های این پژوهش و جمع‌بندی حاصله می‌توان به این نتیجه رسید که چنانچه خط و زبان به کار رفته در هنر عمومی با بستر و زمینه فرهنگی مخاطبان تناسب داشته باشد، بهتر می‌تواند

جدول ۳. بررسی گزاره‌های مهم در هنر عمومی در نمونه آثار منتخب هنرمندان خارجی مورد مطالعه و تحلیل نهایی اثر از نظر ارتباط با مخاطب. مأخذ: نگارنده.

هنرمند	اثر	نوع اثر در دسته‌بندی هنر عمومی	نقش اثر در فضای عمومی	شکل‌گیری اثر	نوع اثر	خصوصیات اثر در ارتباط با مخاطب (نوع جلب توجه اثر و تعامل آن با مخاطب)	تحلیل
وصام شواوت	دیوارنگاره ایستگاه مترو	هنر در مکان‌های عمومی	ایجاد سرمایه اجتماعی	دائمی و توسط هنرمند حرفه‌ای، هزینه بر عهده دولت	پایدار و تزئینی	نمایش در فضای عمومی، در دسترس مخاطب عام، زیباسازی فضای شهری	عدم توجه به زمینه و بستریهای جامعه و توجه به تمایلات شخصی و فردی هنرمند، فعالیت بین‌المللی و فرازبانی
سعید دوکینز	نگارش نور خاطره	هنر در مکان‌های عمومی	ایجاد سرمایه و فضایی برای فعالیت‌های اجتماعی	اثر موقت از هنرمند حرفه‌ای، هزینه بر عهده دولت	موقت، بازی با نور	انتقال بهتر پیام	ارتباط با شهروندان و ایجاد تنوع و جلب توجه در منظر شهری، عدم توجه به زمینه و بستریهای جامعه و توجه به تمایلات شخصی و فردی هنرمند
ال سید	ادراک	هنر به عنوان مکان‌های عمومی، کمتر شیء‌گرا و متمایل به کالبد	ایجاد سرمایه اجتماعی افزایش تعامل اجتماعی، افزایش تعامل اجتماعی	اثر دائمی توسط هنرمند حرفه‌ای، تأمین هزینه توسط بخش خصوصی و با همکاری دولت	پایدار، اثر تزئینی	نمایش در فضای عمومی؛ در دسترس مخاطب عام، تحت تأثیر قرارداد توده مردم، ایجاد حس شمع و شادمانی، زیباسازی فضای شهری، دعوت به مشارکت مخاطب، پایداری اطلاعات، انتقال بهتر پیام	پیوند میان هویت و زندگی معاصر از طریق خوشنویسی عربی، ارائه پیام عشق، احترام و رواداری؛ شناخت بستر جامعه‌پذیری اثر، تناسب اثر و پیام آن با زمینه‌های تاریخی و اجتماعی، پیوند اثر و جامعه از طریق مضامین انتخابی، شناخت اولویت‌ها و هویت مخاطب در انتخاب پیام مناسب با اثر

وجه هنر عمومی در ارتباط با مخاطب با اطمینان بیشتری دست یافتنی خواهد بود. چنانچه این امر در مورد آثار شاخص ال سید و پرویز تناولی نیز صادق بود. تفاوت این دو اثر در میزان درهم‌تنیدگی آن‌ها با کالبد شهری و تناسب فرهنگی با بستر خود بود که بر میزان تأثیرگذاریشان بر مخاطب نیز مؤثر تشخیص داده شد.

پی‌نوشت

۱. Deconstruction. ۲. <https://mymodernmet.com/text-art-masters>. ۳. Christopher Bruce Nau- ۴. Graffiti ۵. Wool ۶. <https://mymodernmet.com/text-art-masters>. ۷. man بود که در دهه ۱۳۴۰ شمسی، یعنی حدود ۲۰ سال پس از آغاز جنبش نوگرایی در ایران شکل گرفت. مدرن و نیز برخی عناصر تزئینی سنتی و دینی ایرانی شکل گرفت (پاکباز، ۱۳۸۷). ۸. پرویز تناولی (زاده ۳ فروردین ۱۳۱۶) مجسمه‌ساز، نقاش، پژوهش‌گر و مجموعه‌دار ایرانی. ۹. Hamline University. ۱۰. <http://media.hamyaari.ca>. ۱۱. Lovers. ۱۲. Millennium Develop-ment Group. ۱۳. Triomphe. ۱۴. در عمده آثار آستانه محوریت موضوعات رابطه نشانه‌های کلمه و شکل است. او با تمرکز بر خط نویسی‌هایی چون خط ناخنی به گونه‌ای از بیان خوشنویسی دست یافته است. البته قابل اشاره است که آثار این هنرمند بیشتر جنبه زیبایی‌شناسی یافت خوشنویسانه را دنبال می‌کند و در کنار هنرمندان دیگر که از خط و مفهوم خط بهره برده‌اند قابل مقایسه نیست. حروف و همچنین کلمات برای مخاطبان خاص خود دارای بار مفهومی هستند. اما در آثار آستانه برخلاف هنرمندانی چون تناولی، مفهوم و پیامی در پس کلمات و حروف نهفته نیست. ۱۵. افشین صیقلی هنرمندی است که نامش در هفتمین دوسالانه مجسمه‌سازی تهران در سال ۱۳۹۷ به واسطه ارائه اثر مجسمه بتونی «ها» مورد توجه قرار گرفت. ۱۶. Wissam Shawkat وی اصالتاً عراقی است و اکنون در دبی زندگی می‌کند. سبک منحصر به فرد او با الهام از هنر خوشنویسی سنتی و نشاط فرهنگ معاصر شکل گرفته است. وصام نه‌تنها در هنر خوشنویسی سنتی و معاصر، بلکه در طراحی آرم نیز فعالیت دارد. ۱۷. Said Dokins در مکزیکو سیتی زندگی و کار می‌کند. وی در دانشکده هنر و طراحی و همچنین در دانشگاه ملی خودمختار مکزیک تحصیل کرد و دوره‌های فلسفه و تئوری

پژوهش مبنی بر «کاربرد خط و حروف در هنرهای عمومی، علاوه بر کارکرد ارتباطی آن در انتقال مفهوم، چنانچه متناسب با پیشینه هویتی مخاطبان خود به کار رود، می‌تواند بر ایجاد تعامل بهتر اثر و مخاطب مؤثر واقع شود.» را مورد تأیید قرار داد. براساس یافته‌ها می‌توان پرسش پژوهش را مورد بررسی قرار داد: «کاربرد خط و خوشنویسی در آثار هنر عمومی، از طریق تقویت چه شاخصه‌هایی می‌تواند به ارتباط مؤثر اثر و مخاطب منجر شود؟» - کاربرد خط و خوشنویسی در آثار هنر عمومی، از طریق تقویت شاخصه‌هایی چون ارتباط فرهنگی مؤثر مخاطب و اثر، تناسب با بستر فرهنگی و افزایش امکان دریافت پیام، افزایش امکان تأمل مخاطب در اثر، افزایش حس تعلق خاطر به اثر به دلیل قرابت فرهنگی در دریافت زبان و آشنایی با حروف، می‌تواند به عامل بصری تعاملی مطلوبی در هنر عمومی تبدیل شود. خط و خوشنویسی در هنر عمومی چنانچه متناسب با زبان مخاطبان مورد استفاده قرار گیرد، به دلیل پیشینه هویتی به راحتی می‌تواند با مخاطب ارتباط برقرار کرده و حتی در صورت کاربرد مینیمالیستی نیز ارتباط و تعامل مؤثری میان اثر و مخاطب به وجود آورد. البته در هر حال توجه به زیبایی فرم در حروف، فارغ از آشنایی فرهنگی زمینه و جامعه با زبان مورد نظر، می‌تواند به لحاظ بصری به غنای فرم‌های محیط عمومی افزوده و بر تأمل و حس تعلق شهروندان تأثیر بگذارد. اما چنانچه تناسب زبان و خط اثر و غاطب مخاطبین اثر نیز در نظر گرفته شود، مهمترین

زیبایی. تهران: نشر کانون.

- ضیمران، محمد. (۱۳۸۹). *فلسفه میان حال و آینده: جستاری در باب اندیشه‌های فلسفی معاصر*. تهران: نشر پایان.
- عبدی، عباس و گودرزی، محسن. (۱۳۷۸). *تحولات فرهنگی در ایران*. تهران: انتشارات روش.
- کشمیرشکن، حمید. (۱۳۹۴). *هنر معاصر ایران: ریشه‌ها، دیدگاه‌های نوین*. تهران: نظر.
- لیتنن، نوربرت. (۱۳۸۲). *هنر مدرن (ترجمه علی رامین)*. تهران: نشر نی.
- معرک‌نژاد، رسول. (۱۳۸۵). *جنبش نوگرایی در نقاشی معاصر ایران*. فصلنامه کارافن، (۱۲)، ۶۷-۸۰.
- نوذری، علی. (۱۳۷۹). *پست‌مدرنیته و پست‌مدرنیسم تعاریف نظریه‌ها و کاریست‌ها*. تهران: نقش جهان.
- یزدان فام، م. (۱۳۹۰). *تحولات جهان عرب: صورت‌بندی قدرت و هویت در خاورمیانه*. مطالعات راهبردی، ۱۴ (۵۲)، ۴۷-۷۷.
- Barker, C. (2004). *The SAGE Dictionary of Cultural Studies*. London: SAGE publication.
- Brisbane City Council. (2010). *Art in Public Places*. Retrieved 2021.2.11 from brisbane.qld.gov.au/things-to-see-and-do/experiences-and-culture/public-art-in-brisbane.
- Gaie, S. (2010). *Public art and Space*. University of Oradea: Faculty of visual arts.
- Jo Landi, P. (2012). *Public Art - Purpose and Benefits: Exploring Strategy in the New England City of Pittsfield*. London: w.w.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Mitrachea, G. (2012). *Architecture, art, public space*, ELSEVIER. *Social and Behavioral Sciences*, (51), 562 – 566.
- Remesar, A. (2005). *Urban regeneration a challenge for public art*. Barcelona: Monografies psico socio ambientals Publication.
- Sturley, M. (2010). *Kamacdonal Community plan for public art*. Vancouver: Adoted may Publication.

هنر را نیز طی کرد. او همچنین خوشنویسی سنتی را با خوشنویسان شناخته شده ملی و بین‌المللی و نیز از طریق خوشنویسی ژاپنی آموخته است. وی از دهه ۹۰ به نقاشی دیواری و هنر عمومی روی آورد. <https://www.thisiscosial.com/2017/08/temporary-calligraphy-illuminates-historic-sites-throughout-europe/>. EL Seed در سال ۱۹۸۱ از پدر و مادر تونس در پاریس متولد شد و جوانی را به یادگیری نقاشی‌های دیواری گذراند. وی دریافت که خوشنویسی عربی می‌تواند راهی برای ایجاد پیوند میان پیشینه او در تونس و زندگی فعلی‌اش در فرانسه باشد. از آن پس وی شروع به استفاده از خوشنویسی به عنوان یک ابزار و پل در سراسر جهان کرد. *۲۲/ Perception*. ۲۳/ *Foulard d'Artiste*. ۲۴/ *Zaraeeb*. ۲۵/ مردم زبانه: Gyeonggi

فهرست منابع

- امانی، حجت؛ بلخاری قهی، حسن و جباری، صداقت. (۱۴۰۰). *تغییر معنادر گفتمان خوشنویسی ایران معاصر از دیدگاه تحلیل گفتمان انتقادی*. هنر و تمدن شرق، ۹ (۳۱)، ۵۱-۶۲.
- بهرامی نیکو، مهسا و سجاذاده، حسن. (۱۳۹۳). *نقش هنر عمومی در آفرینش مکان‌های شهری، معماری و شهرسازی آرمانشهر*. (۲۳)، ۱۴۷-۱۵۸.
- پاکباز، رویین. (۱۳۷۹). *نقاشی ایران از دیروز تا امروز*. تهران: نشر نارستان.
- پاکباز، رویین. (۱۳۸۷). *پیشگامان نقاشی مدرن ایران، ایران و مدرنیته*. گفتگوهای رامین جهان‌بگلو (ترجمه حسین سامعی). تهران: نشر قطره.
- خراسانی، کاظم و کفشچیان مقدم، اصغر. (۱۳۹۷). *بازنمایی هویت معاصر ایرانی - اسلامی در هنر معاصر ایران*. هنر و تمدن شرق، ۶ (۲۱)، ۲۳-۳۰.
- دنیس، مک کوایل. (۱۳۹۸). *مخاطب‌شناسی (ترجمه مهدی منتظر قائم)*. تهران: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها.
- دهقانی، آزاده. (۱۳۸۷). *هنر جدید: هنر تعاملی (۶) متن و تایپوگرافی: ابزار تعامل*. تندیس، (۱۳۱)، ۱۷-۷۱.
- رستمی، مصطفی؛ سروی زرگر، رقیه و عینی، حجت‌الله. (۱۳۹۵). *تبیین و ارزیابی مؤلفه‌های هنر عمومی، باغ نظر*. ۱۴ (۴۹)، ۵۳-۶۴.
- رید، هربرت. (۱۳۸۷). *فلسفه هنر معاصر (ترجمه محمد تقی فرامرزی)*. تهران: نگاه.
- ضیمران، محمد. (۱۳۷۷). *جستارهایی پدیدارشناسانه پیرامون هنر و*

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to the journal of art & civilization of the orient. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

دواچی، مهسا. (۱۴۰۰). *نقش کاربرد حروف و خوشنویسی در هنر عمومی (مقایسه سه نمونه هنر عمومی حروف‌محور ایرانی با سه نمونه غیر ایرانی در دهه اخیر)*. *مجله هنر و تمدن شرق*، ۹ (۳۲)، ۱۷-۲۸.

DOI: 10.22034/jaco.2021.289567.1202

URL: http://www.jaco-sj.com/article_132147.html